

Җентерү ялавё

Муркаш район хаҗачё

1944 җулхи җу уйахён 5-мёшёнченпе тухать

90 (7832) №

✳ Шамат кун, 2010 җулхи юна (октябрь) уйахён 23-мёшё ✳

Хакё ирёлкё

Районти парламента

Депутат шанәҗа хайён ёҗёпе тўрре каларма тивёслё

Октябрён 20-мёшёнче пилёкмёш суйлаври депутатсен районти Пухавён пёрремёш ларавё ёҗлерё. Ана җулёсемпе чи асла депутат П.В. Воробьев уҗрё.

Малтан районти территория суйлав комиссийён ертўси А.В. Андреев җёнёрен суйланә депутатсене халәх шанәҗне тивёҗне ятпа саламларё, кашниех депутат удостоверенине пачё. Җак чыса җёнёрен суйланә ял тәрәхёсен пуҗләхёсем те тивёҗрёҗ.

Унтан район пуҗләхё Ю.А. Иванов хайён тивёҗсёсене хурасси җинчен пёлтерчё, ятарлә йышәнәва алә пуҗрё. Вәл хайён сәмахёнче иртнё тапхәрта пёрпёринле җыхәнса ёҗлесе нумай ёҗ тунине паләртрё. Пурне те тав сәмахё каларё.

Пёрремёш ларәва официаллә уҗнә хыҗҗан депутатсем кун йёркине җирёплетрёҗ.

Кун йёркинчи пёрремёш ыйту: Муркаш район пуҗләхне – депутатсен Муркаш район Пухавён ертўсине суйласси.

Ку ыйтупа П.В. Воробьев (6 № Мән Сёнтер округё), В.И. Вязов (14 № Атапай округё), Ю.А. Иванов (1 № Октябрь округё), А.Н. Иванов (16 № Очәкәсси округё), Н.А. Кожевников (15 № Җатракасси округё) депутатсем тухса каларёҗ. П.В. Воробьев депутат хайён сәмахёнче ёҗ тәвакан влаҗ депутатсем сине витём кўме тәрәшнине паләртрё, район пуҗләхне вәртән сасәласа суйлама сөнчё. В.И. Вязов депутат вара ёҗ тәвакан влаҗ депутатсене ирёҗсёрленине йышәнмарё, вәл хай кирек епле ыйтупа та мён калас тенине ялан калама пултарнине паләртрё. Ю.А. Иванов депутат депутатсене халәх шанса суйланине паләртса уҗҗан сасәлама чёнсе каларё. А.Н. Иванов депутат шухәҗё вара депутатсем хайсене ирёлкё туйччәр тесен вёсен вәртән сасәламалла. Н.А. Кожевников депутат уҗҗан сасәлама кирлине аҗәнчё.

Дискуҗси хыҗҗан депутатсем район пуҗләхне уҗҗан сасәласа суйлама йышәнчёҗ.

«Единая Россия» парти районти парламента фракцийён ертўси Н.Г. Ванеркин депутат (9 № Каткәс округё) район пуҗләхне – депутатсен районти Пухавён ертўсине суйлама И.В. Николаев депутата (4 № Ваҗкасси округё) сөнчё.

И.В. Николаев унччен те депутатсен районти Пухавён ертсе пынә. Сёнекен вәл җак ёҗе пёлнине паләртрё. И.В. Николаев Ильич ячёпе хисепленекен хуҗаләх председателёне вай хурать.

Депутатсем пёр шухәшлән сасәласа И.В. Николаева Муркаш район пуҗләхне – депутатсен Муркаш район Пу-

хавён ертўсине суйларёҗ.

И.В. Николаев пыҗак ёҗ шанәшән тав турё. Иртнё тапхәрта тунә ёҗсене хак пачё, умра пыҗак ёҗсем кётнине паләртрё.

Унтан лару депутатсен районти Пухавён ертўсин сүмне суйларё. Ку ыйту пыҗак калаҗу җуратмарё. Депутатсен районти Пухавён ертўсин сүмё пулма В.И. Вязов депутата суйларёҗ.

Кун йёркинчи виҗсёмёш ыйтәва пәхса тухса лару яланхи комиссисен председателёсене суйларё тата вёсен йышне җирёплетрё. Яланхи комиссисене Б.В. Андреев (18 № Анаткасси округё), А.А. Сидюшкин (19 № Хорнуй округё), В.И. Кожанов (8 № Тренкә округё) депутатсем ертсе пырёҗ.

Кун йёркинчи таваттәмёш ыйту – депутатсен районти Пухавён ревизи комиссийён йышне җирёплетрессе. Лару комиссийён йышне П.А. Бирюков (12 № Рыккасси округё), П.В. Воробьев, Ф.Ф. Григорьева (3 № Шаптак округё) депутатсене кёртрё. Ревизи комиссийён ертўсине җак комисси хайён ларавёнче суйлать.

Район администрацийён пуҗләхё малашне контракт йёркине ёҗлекен сын пулать. Ана паләртма конкурс ирттерёҗсё. Җак конкурса ирттерме ятарлә комисси йёркелемелле. Вәл комисси йышәнче 9 сын пулмалла. 6-не депутатсен районти Пухавё сөнет, 3-не ЧР Президентчё тәратать.

Лару комисси йышне районтан җак 6 сынна сөнчё: «Росгосстрахән» районти пайён ертўси В.И. Вязов, «Ударник» хуҗаләх ертўси П.П. Давыдов, районти тёл боләницән тёл врачё, ЧР Патшаләх Кәнашён депутатчё В.Г. Данилов, района нумай җул әнәҗлә ертсе пынә В.С. Краснов пенсионер, райадминистрацион йёркелү пайён ертўси Л.Ю. Тарасова, район пуҗләхё – депутатсен районти Пухавён ертўси, Ильич ячёпе хисепленекен хуҗаләх председателё И.В. Николаев.

Конкурс комиссийён йышне тепёр 3 сынна республикәри влаҗ органёсенчен тәратма лару ЧР Президентчё ячёпе чёнсе каларё.

Пёрремёш лару җакәнпа хайён ёҗне вёҗлерё. Районти парламента ёҗлеме юрәхлине пёрремёш ларурах кәтартса пачё. Депутатсем хайсен шухәҗне те калама пултарчёҗ, тивёҗлё решенисем те йышәнчёҗ.

Районти парламента депутатсен вәтам үҗсёмё 50 җул. 22 депутат «Единая Россия» парти фракцине йёркеленё. Коммунистсенчен парламента 1 депутат суйланнә.

А. ИВАНОВ.

«Центр экспресс-обслуживания «Билайн»

Доступный телефон от «Билайн»

С начала октября «Билайн» начал в нашем районе продажу нового фирменного телефона А100. В салонах «Центр экспресс-обслуживания» сети «Билайн», по адресам: с.Моргауши, ул. Чапаева, 44; с.Моргауши, ул. Мира, 6, вы сможете найти замечательный многофункциональный телефон с цветным экраном, радио, mp3-плеером, фонариком, поддержкой карт памяти и MMS и удобной стереогарнитурой.

Мы спросили у Людмилы Ивановны Сорокиной: нравятся ли ей пользоваться телефоном А100?

«Нам телефоны купила дочка – мне и внуку Алёше, сказала, что очень недорогой, к тому же у «Билайн» связь всегда хорошая. У дочки тоже «Билайн», так что нам друг другу зво-

нить ничего не стоит – 1 копейку за минуту платим. Телефон удобный, у него экран цветной и кнопки большие. Теперь я никогда не волнуюсь, когда сердце заболит или давление – сразу дочке могу позвонить, чтобы приехала. Не переживаю, лишний раз, о внуке, всегда могу позвонить, узнать – где он. А Алёша наш счастливый просто – в телефоне и интернет есть, и радио можно слушать и фонарик есть. Спасибо, что такой телефон появился – недорогой и удобный!»

Купить телефон «Билайн» А 100 за 499 рублей вы сможете в салонах по адресам: с.Моргауши, ул. Чапаева, 44; с.Моргауши, ул. Мира, 6, при условии подключения на тарифный план «Мир Билайн» со стартовым балансом 350 рублей.

Оборудование сертифицировано. Услуги лицензированы.

Лицензия Федеральной службы по надзору в сфере связи № 50787 от 21.05.2007г., лицензия № 54804 Федеральной службы по надзору в сфере массовых коммуникаций, связи и охраны культурного наследия от 28.04.2008г.

Культура шайне җўле җёклет

Официаллә

Йышән

Октябрён 20-мёшё, 2010 җул

3№

Муркаш ялё

Муркаш район пуҗләхён – Муркаш район администрацийён пуҗләхён тивёҗсёсене пурнәҗлассине пәрахәҗласси җинчен

«Раҗсёй Федерацийёнче вярәнти хай тытәмләхә йёркелемелли пётёмёшле принципсем җинчен» 131-ФЗ Федераллә сакунән 40 статийн 3 пайёле тата Чәваш Республикн Муркаш район Уставёпе килёшүллён тивёҗсёсене пурнәҗласси пурнәҗлассине 2010 җулхи октябрён 20-мёшёнче пәрахәҗлатәп.

Муркаш район пуҗләхё Ю.А. ИВАНОВ.

Муркаш район администрацийён пуҗләхён Ю.А. Ивановән 2010 җулхи октябрён 20-мёшёнчи 400 № йышәнәвёпе октябрён 21-мёшёнчен район администрацийён пуҗләхён тивёҗсёсене вәхәтләхә пурнәҗлассине райадминистрацион пуҗләхён пёрремёш сүмё В.А. Калинин җине хунә. Район администрацийён сөнё пуҗләхне лартиччен вәл җак тивёҗе пурнәҗлать.

Паянхи сән үкерчёк्रे эҗир Кашмашри тёлсёлх клуб ертўсине Роза Петровна Николаевәна куратәр. Юрә-ташә асти кунта чылай җул хушши вай хурать. Җатракасси тәрәхәнче пурәнәкәнсен канәвне интереслё тумә тәрәшәтть, ёҗе тёрлө енлө йёркелет. Вәл халәх театрён ертўси пулнә май ёҗтешёсемпе район пулашёнче тәтәшә пулать. Ёҗне кура хисеплө теҗсёҗ халәхра. Роза Петровна вара Тав җыравёсене, Хисеп хуҗёсене, аҗәнмәләх хаклә пурнәсене чылай тивёҗсөнө. Малашне те аста ертўсёне ёҗре әнәҗу, җемьерө килёшүпе телөй сунас килет.

Р. ИЛЛАРИОНОВА сән үкерчөкө.

Җатракасси ял тәрәхёнче

Әнәҗлә иртет

Раҗсёй Федерацийёнче халәх җыравё питев ответлә иртет. Җакна вярәнсенчи җыравсәсен ёҗёнчен те курма пулать. Җатракасси ял тәрәхёнчи 11 ялта паян 8 җыравсә тата 2 инструктор ёҗлессё. Ёнерхи кун тёлне вёсем җырав ёҗсёхёлён 86 процентне пурнәҗланччө. Җав вәхәтрах В. Конузинапа 3. Грачева җыравсәсем хайсен планёсене 95-98 процент тултарнә.

Йёркелү пухавё

Юпа уйахён 10-мёшёнче суйланнә ял тәрәхёсен депутатсене вярәнсенче йёркелү пухавёсем иртме пуларёҗ. Иртнө кёсөнчри кун Җатракасси ял тәрәхён депутатсене Пухавё те хайён пёрремёш ларәвне ирттерчө. Кун йёркинче депутатсен сөнө йышён ёҗ йёркелёвён ыйтәвёсем пулчөҗ.

Ёҗсен пётёмёшле планёсем пирки ял тәрәхён пуҗләхё Ю. Кожевников каласа пачё. Ял тәрәхён депутатсёсеме районти депутатсен Пухавён депутатсене пёр җыхәра пулмалли пирки пухәннисене Җатракасси ял тәрәхёнчен районти депутатсен Пухавён суйланнә ентешсем А. Ивановпа Н. Кожевников каласа пачёҗ.

Ёҗсене йёркелесе яма депутатсем кунти депутатсен Пухавён председателён сүмне тата хайсен йышёнчен ялан ёҗлекен комиссисем суйларёҗ.

А. БЕЛОВ,

Җатракасси ял тәрәхён депутатчө.

Саламлатпәр

Оринин шкулёнче ёҗлекен Екатерина Алексеевна КОЛЬЦОВАНА 50 җул тултарнә ятпа ашшән саламлатпәр. Пурнәҗ җулё вәрәм килтёр. Телөй ниҳәҗан та сүмәнтан ан кайтәр, сывләху җирёп пултәр. Кёрөкү яланах тәвансемпе пуян пултәр, телөйүпе әнәҗу юнашар сүрөччө, ёмөтүсем пунтсе пыччәр. Пурнәҗсунта пётём ырине кәна сунатпәр.

Саламлаканёсем: Орининти вәтам шкулта ёҗлекенсем.

Хаклә мәшәра, аннене, хунямана, асаннене – Вәрманкасси ялөнче пурәнәкән Елена Федоровна СМИРНОВАНА суралнә кун ячёпе ашшән саламлатпәр. Сана юратса ырләх-сывләх, телөй, әнәҗу сунатпәр. Пурнәҗ җулё вәрәм пултәр, ыра кәмләх ниҳәҗан та ан икёлтёр. Җирёп вай-хал, тату пурнәҗ, җемьерө килёшү пултәр ялан.

Саламлаканёсем: мәшәрө, икө ывәлө, хөрө, кинө, мәнүкө.

Җыраңтару

Хаклә вулаканәм!

Райхаҗата сөнө җултан илсе тәма җыраңтарас тапхәр пырать. Җыраңтару хакё унчченхиех – 191 тенкө 70 пус (ултә уйаха).

Саккун пуриншён те пёрре

Ултавсәсен аллине лекес марччэ

Юлашки вәхәтра массалла информация хәтәрәсем ялсене тәтәшах ултавсәсем төрлө йышши асамла техникәсем сәнсе сүрени пирки пөлтерсех тәрассә. Ку сәс те мар, сәмах серепиле сәклатса кил-суртран хәш-пёр япалана сәмәлләнах илсе тухса каясә. Шанәса кәресә, тепёр хут килме те именмәсә. Шел пулин те, ултавсәсен аллине асләрах сулхи сынсем ытларах лекессә. Саванпа та районти прокурор сүмә Ю.М. Семенов пурне те асәрханулла пулма ыйтат. Енчен те төрлө япала сәнсе е ыйтса сүренине асәрхәтәр пулсан, пёр тәхтаса тәмасәр пөләшсем патне е районти шалти ёсән пайне шанкәравләр, сынсен уйрәм паллисене тата машинәсен номерәсене астуса юләр.

Акә сәк кунсенче Муркаш район сүчә Семен Павлович Алексеев (ятне уләштарна) ултавсән ёсәне пәхса тухрә. Вәл сынсене улталас төләшпе ялсене тәрәх сәр улми пухса сүренә. Сәмәрле районәнчи Пилешкасси ялсене суралса үснәскер түрә пурнас сүлө сине тәма васкаман куранат. Алексеев тәнче тәрәх кастарса сүреме кәмәлләна, сәмәри хәйән тивәсәсене те пурнаслама васкаман, мәшәрәненчә уйрәлнә. Сут тәнчене теләй курма сурална Александр шәпи вара апа пача та хумхантармасть, алимент укши түүләсинчен те пәрәнәт. Ку төләшпе 1981 султа сурална арсын шыравра пулна. Яланла пурәнмәлли тата ёсә вырәнә пәллә мар. Ёсынсем шанчәкне сәмәлләнах кәме тата вәсене суйма пултарат. Сәпларах хак парасә Шупашкарпа Сәмәрле хулисәнчи шалти ёсән пайәсенчен.

Пурнас кустәрми Алексеева Муркаш тәрәхне илсе ситерет. Урамсем тәрәх төрлө машина сәнәх, кәрпе тата ытти тавар сәнсе сүренине хәнәхнә ёнтә ял сыннисем. Сутуәсем машинәна кәшкәртса иртсе кайсанах интересленекенсем урам хушшини самантрах тухса тәрассә. Ку хутәнче вара Патаккасси ялсене пурәнәксем Алексеева тахсанах кәтнә тейән. Сәр улми сутас кәмәллисем наччасрах тупәнассә. «Тойота» сәмәл автомашинәлла ултавсә урамри сынсемпе сәмах ваклат, пёр килограмм сәр улмишән сакәр тенкә тәме шантарат. Эпир, ял сыннисем, пёрпөрне шанма, ёненме хәнәхнә та-ха, пире пёр самантрах шән пәр сине лартса ярасси пирки шутламастпәр та.

Кәсәне хуламлатас шухәшлә арсын самантрах сәр улми мишхисене тиесе туларна. Ултавсә хәш-пёр хуәләна икә хут кәме те именнен. Ун теләине сутуәсем сахалла нах пулман. Төрәсипе вара сутас текенсем хәй-

сем пөлтерү тәрәх Алексеев патне кәсәе телефонәпе шанкәравланә. Хәпәртненчә ултавсә нумай кәттермен, сәмәл автомашинапа вәстерте те ситнә. Пушә сәмаха ёненнә ял сыннисем вара пёр пусукса илсәсәрех 10-15-шер михә, хәшә ытларах та, сәр улми тиесе парса янә. Алексеев вара вәсене вишә кун хушшинче укәсәна түүләсә татма шантарат, хәшә-пөрне расписка сине ала пусса парса хәварат. Анча та суя уламсә паллах унта тавранма шутламан та, вәл ирхи тәтрә евәр сәвәрәлсе куран сухална, телефон трубкине те тытман. Шар курнисем вара сахалла нах мар. Вәсем хушшинче вәтәр султан иртнә сынсем те пур. Апла пулсан сәмәрәксен унталла кунталла шутласа пәхмәлла пек туйанат ёнтә. Кирлө вәхәтра тимләрә сүхәти акә мән патне илсе ситерчә те.

Хәйән киревсәр ёсәне вара С.П. Алексеев ултавсә сәпларах әнлантарат: «Алимент тата кредит парәмәсене түүләсә татма укса ситмест. Саванпа та сәр улми сутас кәмәллисен пөлтерәвәсем тәрәх Муркаш районне сул тытат. Ун теләине-ши сутуәсем сахал пулман. Сәр улмие вәл Шупашкар хулине асәтнә. Унта вәл пёр хәрарәмпә паллашат, пөрле пурәнәт. Пушәна уксана салатса пәтерет, шел пулин те парәмсән ял сыннисем валли нимән те юлмасть». Анча та парәм түүләвпе илемлә-сәкә.

Сәпла вара сәхәв хысәсән сәхәв килет. С.П. Алексеев төләшпе уголовна ёсә пусарма тивет. Айәплав вара сәпларах пулчә. Апа Рафсәй Федерациян Уголовна кодексән 159 статья пөрремәш пайәпе айәплә тесе йышәнчә. Шар курнисене штраф укши түүләсә татмалла тесе пәләртрәс. Ку уголовна ёсә айәплавши районти прокурор сүмә, юстици советникә Ю.М. Семенов пулчә.

Р. ИЛЛАРИОНОВА.

Чәну

Сут сәнталәка тирпей-илем кӯрер!

Сут сәнталәка упрәмәллине, тирпей-илем кӯмәллине пурте лайәх пәлетпәр-ха, анча та сәв ёсә тумастпәр-сәкә. Эпир 5, 6, 8-мәш класс ачисемпе вәрмана кайрәмәр. Пирәнне пөрле класс ертүсисем Ю.Г. Скворцов тата А.Н. Иванова пулчә. Мән куртәмәр-ха эпир унта?

Пур сәрте те кәленче ванчәкәсем, полиэтилен пакечәсем, пластмасса савәтсем йәваланса выртассә. Кам-ха айәплә кунти тирпейсәрләншә? Эпир, шукул ачисем, вәрманти усланкәна сүп-сәпран тасәтрәмәр: сунананнисене сунтартамәр, сунман япаласене сәр айне алтса чикрәмәр. Ку вәл – шукулта йөркәленә сәмрәк экологсен кулленчи ёсә. Хыр вәрманә сүмәнче шанкәртатса юкса выртакан сәл куш патәнче те пулса куртамәр. Апа та тирпей-илем кӯтәмәр. Асәналәх сән үкәрчәк турәмәр.

Пурне те сәкән пек ыра пусарәва хутшәнна чәнес килет. Вәрманта уә сывләшпа киләнсе выляса-чупса сүреме сәс мар, апа илем кӯме те, упрәма та тәрәшмәлла!

Атапай шукуләнчи сәмрәк экологсен ушкәнә.

Грипран асәрханәр

Сывләх

Хура кәркунне ситсен шанса пәсәлма та часах. Вылянчәк сәнталәк вәйсәр организмә кәске вәхәтрах ураран үкәрме пултарат-сәкә-ха. Уйрәмах грипп чирәнчен асәрханмәлла. Сәкән пирки каласма чәнтәмәр те ёнтә редакцие районти тәп больницәри эпидемиолог врача Галина Георгиевна СОКОЛОВАНА.

– Галина Георгиевна, малтанах вулакансене грипп чирә пирки тепёр хут аса илтерәр-ха, тархас-шән.

– Грипп – питә час ерекен вирусла инфекция. Сулсеренех гриппа чирлекенсем чылай. Пәчәк ачасемпе ватә сынсене сәк инфекция чирә виләм патне илсе ситерме те пултарат. Гриппа чирлесен час-часах сывлав организмә, тәп нерв системи, чәре сосучәсем хавшакла-нассә.

Грипп вирусәсем вишә төрлө пулассә: А, В тата

С. А вирус организмә лексен сынсем тата хәш-пёр чәр чунсем йывәртарах чирлессә. С вирус вара сәмәлли шутланат.

– Аста, камран «сәклатма» пулат сәк инфекция? Мәнле пәлләсәс гриппа чирлени сынчен калама пултарассә?

– Грипп сывләш урлә ерет, асәртран, сивәччән пусланат. Чылай чухне чир йывәрән пусланат: пуш ыратат, үт-пү температури хәпарса каять – 38-40 градуса ситет, вәй чакат, сәмсана та сывла-ма йывәр, куәсуль юхат.

Ятарлә автотранспорт кирлех

Депутата – наказ

Манән хамән пёр кәмәл-туйәм пирки пөлтерес шухәш пур. Вәл вара районнән культура ыйтәвәпе тачә сыхәннә тесе шутлатәп.

Чәваш Ене сәр пин юрә, сәр пин төрә сәр-шывә тесе калассә. Ку вәл чәннипех те сәпла теес килет. Чәваш сынни ёсәме маттур кәна мар, пушә вәхәта та авала ахәлән ирттермен. Улах ларна, чәлха-нурски сыхна, төрә төрләнә, сәм арланә, сәпата каләпланә т. ыт. те.

Паян вәл вәхәтсем мар пулин те, сынсем пурнасра саванма, канма хәл те пултарассә. Районти ав художество пултарулаш ушкәнәсем мән чүль. Вәсем районти хәләхә кәна мар, ытти төрлө регионсене те

тухса сүреме куракансене хәйсен пултарулашәпе савантарассә. Төрлө конкурс-фестивальсене хутшәнах малти вырәнсене те йышәнма пултарассә. Сәпла вара чәваш хәләхән, районнән ятне-сүмне сүлө сәклессә.

Анча та пёр пысәк ситменләх пур-ха районти ку төләшпе. Районти культура ёсәненчә концертсемпе тухса сүреме хәйсен ятарлә автотранспорт сук. Малтанхи вәхәтра ун пек марччә-ха. Хәлә вара ку пысәк ыйту пулса тачә.

Район хәсәчән страницине депутатсене наказ памалли бланк пичетленсе тухнәччә. Сәвна май эпә депутатсене сүлрех асәннә ыйтәва сывләх вәхәтрах татса пама наказ парасшән. Епле-ха районти

культура пайә хәйән ятарлә автотранспорчәсәр? Ыйткаласа сүрени хәлхи вәхәтра питә киләшүсәр пулмә. Ан тив, ытлашши пысәкки-ех пулмасан та, вәтам автотранспорт та юрәхлә пулчәчә. Манән сәнү-ыйтупа районти ытти ташәюрә астисем те киләшәсә пулә тетәп.

Сәкна татса парсан, вәл районшән та пысәк уә пулә тесе шутлатәп. Культура урлә районнән сүмә те аякка саралә, сыхәнүсем те йөркәленсе сирәпләнә. Ку е вәл ыйтусене аңаслә татса пама та тен майсем ытларах пулчә.

Районти культура ёсәненсене, депутатсене аңасүсем сунса

Игорь МАЙКОВ.

Кашмаш ялә.

Сывә пурнас йөркишән

«Туртма пәрахма пулат»

Сәпла калат 40 сул тәтәм мәкәрлантарна Петәр пиче. Хәйән ёмәрәничә пөрремәш пируса 16 султа чухне Саратов хулине училищәне вәренме кайсан тутанса пәхнә вәл.

«Сулсем иртнәсәмән кунне пёр пачка кәна мар, пөрре сүрә, иккә таран туртса хамән үпкәсем витәр кәларса яни патнәх ситрәм. Юлашки сулсенче сывлама та кансәртрехчә, үсләк те аптәратчә», – каласа парат пёр пысәк предприятирә тәрәшса ёслекенскер.

Пирус туртма пәрахас тесе хәйхискер хәйән сине йәп те тиртернә, юлтәшәсемпе те тупәшнә – усси пулман унән. Юлтәшәсем туртнән вәсемпе пөрле чух туртмасан хәйне аван мар туйни сине тайәнса сәвара каллех пирус хыпнә. Сәпла туртма «пәрахни» нумая пыман арсыннән.

«Кәсәл вара туртма пәрахас тесе тәплән хәтәрлентәм тесен те юрат, – хәйән вәртәнләхә мәнре пулинне калама тытәнчә вәл, – «ЗОЖ» хәсәтра төрлө рецептсем пулакан. Сәвәнти пёр сәнүпе уә курма шутларәм. Ыран Сәварни тенә чухне урәх туртмасәп-ха тесе сәрлеченех сәвартан пирус кәлармарәм. Ирпе тәрсан урәх пёр пирус та хыпман», – кәмәл сирәпләхә пуррине ёнентерсе каларә Петәр пиче.

Малтанхи вәхәтра кәсәе пушә сүремен унән: хәвәл сәврәнәш вәрри, канфет пәрмаях пулна. Хәлә вара вәсем те кирлә мар. Эрех ёснә вәхәтра пирус туртас килнә пек туйәнсан та апа сәвара хыпман вәл.

«Юнашар сын туртнинне хәлә шәршлама йөрәнетәп. Малтан хам туртнә чух ытисем мәнле чәтнә-ши тесе шутлатәп», – акә мәнлрех пәләртатә вәл хәйән паянхи сывә туйәмәсене.

Н. НИКОЛАЕВА.

Пенси ыйтәвәсемпе

Пенси вишә хамәртан килет

Патшаләх граждәсене хәйсем хутшәннипе тата патшаләх ёнчен пулашине пулас пенси висине үстерме майсем туса пани пирки пәлетпәр ёнтә. Муркаш райончә сәк программәна 621 сын хутшәннә (Чәваш Енре – 77,8 пин сын), вәл шутра 2010 султа – 28-ән. Вәсем Пенси фондне хывнә укса 387 пин тенкәпе танлашат.

Пулас пенси висине үстерес тесе сын пенси фондне султәләкри 2000-12000 тенкә тәме пултарат. Патшаләх вара тәленә сумма чухлә тәрепу хушса парат. Программә пөрремәш взнос тунәранпа 10 сул ёслет.

Сәк программәна хутшәнас текенсем хәлә взносене Перекет банкән кирек хәш терминаләнче те куәсарма пултарассә. Сәвна валли пурәнәкан вырәнти Пенси фондәнче штрих-кодлә ятран паракан квитанци илмелле. Взносене уйәхсерен е султәләкра пөрре хәвәр ёслекен предприятри бухгалтерийә урлә куәсарма пулат.

Пенси вәхәтне ситнә (хәрарәмсем – 55 сул, арсынсем – 60 сул), анча та пенси укшине пәләртма пыман сынсем Пенси фондне хәй төллән взносем хывәсәсә пулсан патшаләх вәсен сумминчен 4 хут пысәкрах сумма хушса парат.

Паян патшаләх программине интернет-портал урлә та хутшәнна пулат. Сәкна тумә Рафсәйра Пенси фонднә порталне кәрсә регистрационмелле, хысәсән заявлени сьрмәлла. 8-800-505-55-55 номерпе (таләкәпех ёслет) шанкәравласа пәлме те пулат.

Н. АЛЕКСЕЕВА,

РФ Пенси фонднә ЧР Муркаш райончә

уйрәмән пай пулчәхә.

Пушмака чылай вәхәт тәхәнас тесен

Ыйту – хурав

Атә-пушмак чылай вәхәта пытәр тесен апа төрәс мәнле тасатса тәмәлла-ши?

Р. ЕФИМОВА.

Атә-пушмак нумай вәхәта пытәр тесен апа тәтәш кирлә пек тасатса тәмәлла, уйрәмах кәркунне. Пылчәк, тусан, шыв, температура пёр пек тәманни, вәл шутра сивәсем пулти те, атә-пушмак сине хәй витәмне күрет.

Төрәс тасататпәр: атә-пушмака урамран кәрсен тасатмалла, урама тухас умән мар. Кәткуннепә хәлле сәран пушмака кашни кунах крем сәрмелле. Сәпла туни сирән пушмака нумай вәхәт «ёсләме» май парат. Тасан та пөрре сәран пушмака ашә

супәнлө шывпа тасатса илмелле: кивә кремпа пылчәк сийәсене пәтерет.

Пушмак сичне пылчәк нумай пулсан апа питә хәвәрт сивә шывпа сүса илмелле, шыв шала сәрхәнма ан әлкәртәр. Пылчәк кәшт кәна пулсан пушмака фланель е урәх йышши сәмсә тәтәкпа тасатмалла. Сәран пушмаксене төрлө хутәшлә ятарласа сумалли шөвексемпе тасатмалла мар. Нубук е замш пушмака типәллех тасатмалла. Ятарлә щеткәна уә курмалла. Пушмак тәпәнчи пылчәка нүрә сәмсә тәтәкпа сәтәрмәлла.

Төрәс типәтәтпәр: атә-пушмака пүләм температуринче типәтмелле. Сәк төлләвпе ашә батареийәсем, ашәтмәлли төрлө хәтәрсем уә курни төрәс мар, пушмак хәйән формине ан

пәтертәр тесен ун ашәне хут чәмәркисем чикмелле. Сәран пушмак йәпе пулсан апа малтанах тәтәкпа лайәх типәтмелле. Пёр сезона валли икә мәшәр пушмак туянна тәрәшмәлла. Пөрне типәтнә вәхәтра (пүләмри температура йәпе пушмака кәске вәхәтрах типәтме май памасть) тепринне урама тухма май пулат. Резина атәсен шала хунә стелькисене сүса дезинфекцилесә тәмәлла.

Төрәс якататпәр: пушмак сүталса тәтәр тесен крем сәрнә, типәтнә пушмак сине ятарлә крем, воск, гель (хәлә ытти төрлө хәтәр те чылай) кәшт сәс сәрәтпәр. Сәр мамәк пусмипе апа пушмак тәрәх якатса тухмәлла. Сәпла туни пушмака шыв сәрхәнәссинчен сыхлат.

Килти хушма хушалах

Виноград арки – тирпейлөх палли

Юлашки сүлсенче килти хушма хушалах төллөвлө аталантаракансем ял культури сине те витём күме пусларёс. Катъкас ял таряхёнчи Чурикасси ялөнче пурнанакан Антонина Сергеевна Валерий Семенович Кондратьевсем мана кил халхи патне виноград арки витёр тухса кётсе илчөс. Төлөнмелле, анчах ял сынни сөнөлөхсене алла илнине пёрлех ял культурине үстөрессишён тарашни саванмалли пулам та.

– Эпир ёсе манан санан тесе пайламастпяр. Саванпа пахча сёмёс те амант-тяр. Кәсал типё санталак пулнран су тарашёпөх винограда лайах шаварса татамяр. Кёр ситсен сёмёсөне те савантарчө вёл. Шыв ситмесен сямрэк тымарсем аялла-ла үсөс вырәнне сүлелле аталанащө. Силти тымар вара хёлле шайна пултарать, – хавассан калацать кил хуши хайён ёсөне кәмәллә пулнине палартса.

А. БЕЛОВ сән үкерчөкө.

Садри кёрхи ёссем

Су қасипе үстернө пахча сёмёсе пухса кёртрёмөр ёнтө. Сапах та садсенче пурнащ-ламалли ёс туллиех. Сирёп сивөсем пусланичен петрушка, сельдерей, пастернак йышши сёмёсөне пусларса ёлкөрмелле. Топинамбурпа хрена вара юлашкинчен чавса каларма та юрать, вөсем кашт сивөнех паранмащө.

Хаш-пёр пахчащасем кёркунне шпинат, укроп, кишёр, салат вэриссене акса хаварасщө. Суркунне вара вөсем иртерех шатса тухасщө, сёмёс сёмёс парасщө.

Иывассем синче тата сёрте сёрнө сёмёсөне ан хаваряр. Вөсенчен төрлө чир-чёр саралать. Саванпа та вөсене пухмалла та пахчаран аяккарах чавса хурмалла. Хярэк туратсене, кирлө мар хунавсене кёркунне тасатса хавармалла, аманнә вырәнсене ятарлө сёркөчпе сёрмелле. Иывас вуллисем сине сятәрсәсем сыпсанмалли пишхисем сыхмалла.

Пухчари йывас хунавсене суркунне қусарса лартма тарашмалла, шаткөсөне вара халех янталамалла. 50-60 сантиметр таранаш аватмалла, торф, минераллө удобренисем тата хайяр хумалла.

Хурлаханпа крыжовник тураттисене кассисине суркунне ан хаваряр. Сак уйах вөсөнче йывассем айне пёр көрөсө тавранаш кәпкәлатма ан маняр. Сапла туни сятәрсәсене пөтерме пулашать.

Чечексем те тимлөх ыйтащө. Пион, флокс, лили тунисене касмалла. Сиеле 3-5 см торфпа е компоста витмелле. Роза тата клематис йышши чечексене сүллөрех купаласа картламалла. Пахчари сөре каснә чухне муқлашкисене ан ватар. Кун пек тусан юр та ытларах пуханө, сятәрсәсем сямартисем те вилөс.

П.СЕМЕНОВ, пахчащә.

Пахчара

Хурлахан сөнөтөр

Чылай чухне пахчара пёр-икө төм хурлахан лартатпяр та ун синчен манатпяр. 15-шер сүл ытла ларакансем те пур. Тухас сахаллишён вара япәх санталәка ятлатпяр.

Хура хурлахан вара 6-7 сүл хушши кәна сырла нумай парать. Сүлсеренех туратсене касса кёскетмесен төм 5 сүлтаных тухас пама паряхать. Саванпа та төмсене кашни сүл касса сөнөтмелле, сөнө хунавсене үсөне памалла. Пилөк сүлтан асларах туратсене сөрпе танах касасщө. Сапла майпа 5 сүлхи төмөн төрлө үсөмри 10-15 турат пулмалла.

Чылай чир-чөрпе сиенлө хурт-кәпшанкәсем сара төмсене тата йашнә туратсене тапанасщө. Апла пулсан мён пур синче те кёске туратсене тата шалалла үсөкөн хунавсене касмалла.

7-8 сүлта ваталакан төмсене сөннипе улаштарма хатёрленмелле. Сямрәккисем вай илнө хушара ваттисем сырла парөс.

Г. СИМАКОВ, сүт санталәка хётеллесе ёслекен специалист-эксперт.

Врач канашё

Пирён аннен пахчинче кәсал пёрремёш сүл катәркас сырли айна пулчө, анчах та унна уса курма пөлей-местпёр-ха. Манан ачасем вара ку сёмёсө кәмәлласах сиесщө. Ку сёмёс пирки төплөнрех каласа парсамяр, тархасшән.

Л. ИВАНОВА.

Катәркас йываси хайне майлө илемлө үсен-таран. Унан сырлинче сахәр шайё 4-11 процентпа танлашать, ытларах пайё фруктоза. Саван пекех глюкозәпа сахароза та пур. Ку сёмёсөре янтарь тата лимон кислотисемсөр пусне пектин вешествисем алычапа лимонринчен паләрмаллах чылай. Катәркас сырли аскорбин кислотипе тата Р витаминпа пуян. Ку сёмёсөн хаш-пёр сорчөсенче каротин шайё кишөрпе шалан сырлинчи пекех. Катәркас чечекө эфир савөпе пуян. Саван пекех кунта фосфор, кали, кальци таварөсем, тиамин, рибофлавин, холин витаминөсем чылай. Сёмёсө төрлө мелпе уса куращө. Шәннә хысшән вара вёл татах та тутланать. Катәркасан пастила, варени, компот, джем, желе хатёрлөсщө. Ку-кәль пөсөрнө сёрте те питө аван. Хёлле уса курма вара сёмёсө духовкәра типөтмелле.

Пахчара е кил картинче лартнә катәркас чөрө карта өвөр куранать, мөншөн тесен унан айккинчи тураттисене касма питө меллө. Сакан пек йөркелөнө карта илемлөн куранса ларө.

Юпа уйахө – ылтән кёркуннепе сыв пуллашма вәхәт. Ку чухне ял сыннисем йывасемпе улма-сырла төммисем лартащө. Уй-хир ёсчөсөсем купәста касасщө. Ыхра лартамлли вәхәт та иртсех кайман-ха. Выльах-чөрлөхе витере тытмалли тапхара кёртөсщө.

Мастит пирки ансаттән

Сәмах – выльах тухтәрне

Ку чирпе төмөнле лайах пахакан хушан ёни те чирлеме пултарать. Маститпа чирлө ёнен сөтне вара сөме те, унтан ытти сёмёсөсем хатёрлеме те юрамасть. Сак чир пуррипе сүккине астан пөммелле-ха?

Мастит (силө шысши) сәлтавө төрлөрен. Ытларах чух мастит сәлтавө – шәнни, силө суранлани, ёнене вәхәтра суманни.

Ку чир ёнесене төрөс мар сума паряхтарсан тата пәруланә хысшән малтанхи пёр-икө уйахра ёнесене пәхас тата сәвас йөркөне пәссан пулать. Силө хөрөлине, унан температури үсине, вёл ыратнине асархасанах төрөслемелле суса пәхәр. Сума паряхтарнә сывә ёнен пёрремёш уйахра сөчө шөвө, төсө те улшанмасть. Сөт тәпәрчланса тухать пулсан – ёне маститпа чирлет. Ёнене пәруличчен 2 уйах маларах сума паряхма пусламалла, 2 сунинчен пёрре сәвасси сине кусмалла, савәмпа савәм хушшине вәрәмлатмалла. Сөтөклө апатсене рацион-тан кәлармалла.

Сума паряхтарни 2-мөш уйаха кайсан сөт вырәнне сөлке өвөр шөвөк пулать. Нумай мар вёл – 3-4 мл кәна, сәраләхөпе пыл пек. Шөвөрех тата сарарах төслө тухни – мастит палли.

Пәруласан ёне ырине төрөслемелле. Ана пробиркәна ярса сөхөтлөхе холдильнике лартмалла. Вёл сийленни

Халәх медицини

Гриппран

Гриппран сыхланмалли халәх медицининче усәлй чылай. Төслөхрен: – пысак температура чухне 4 апат кашәкө чухлө хрен пәттинне сур литр виноград эрехне ямалла. Унтах вөтөтнө 10 лимон хуппине хушмалла. Пуллә хутәша 1-2 эрне хушши төттөмре лартмалла. Хысшән, чир пусланас уёнхи тапхәр ситнине туйсан, кунне 3-4 хутчен апатланиччен 20 минут малтан 50-шар грамм ёсмелле;

– грипп тата ангина чухне 2 апат кашәкө чухлө кизил сырлисене 1,5 стакан вөри шыва ямалла та хупәлчапа витнө савәтра пөчөк сүләм синче 30 минут пөсөрмелле. Хутәша вөриллөх сәрәхтармалла. Кунне 3 хутчен суршар стакан ёсмелле.

Катәркас

Катәркас сорчөсене 1250 таранах тупса паләртнә. Пирён тарәхра вара 30 яхан сорт үсет. Хаш-пёр сорт төмө өвөрлө пулать, хашө тата 10 метр таранах кармашать. Санталәка кура сурәлас тапхәр 10 куран пусласа 20 кун таранчченех тәсәлать. Ку сёмёс сүлсеренех пысак тухас парать. Сор-тне кура вёл август-октябр уйахөсөн-че пишсө ситет. Пёр төмөн 4 килограмран пусласа 20 таранах пухса илме пулать. Катәркас шартлама сивөрен те, типө санталәкран та харамасть, аванах чәтса ирттерөт. Унан үсөмө 200-300 сүл таранах пулма пултарать. Усөмне кура сивөне чәтасси те үсет.

Катәркас сүтә вырәнә кәмәллать. Сулхан вырәнәта вара сёмёс тухәләхө чакать.

Ана вәрәран, туратран, тымартан тата сыпса ёрчөтөсщө. Тәпрапа вёл пачах та тиркемөст. Анчах та сакна асра тытәр! Катәркаса сёмёс йывас-сисем сүмне, уйрамах пан улмине груша йывасөсем сүмне ан лартәр. Мөншөн тесен вөсен пёр өвөр чир-чёр саралать. Вөсемпе вара ытти сятәрсәсемпө керешнө пекех керешмелле. Хәклә вулаканәмәрсем, катәркас йывасөне лартәр, унна уса курәр.

Медицина енчен пәхсан катәркаспа пусәм чирөпе аптәракансем уса курма пултаращө. Сырлара калипе магни нумайран вёл чөрене вай парать.

Э. ФОМИНА, районти төп терапевт.

ёне чирлине пөлтөрет. Унан сөтне пәрушне пама юрамасть.

Маститлө ёнен сөтөнче тәпәрчә өвөр муқлашкәсем, пур, төпөр чух юн та паларать. Анчах хаш чухне сак чире ятарлө препаратпа сөс паләртма пулать.

Чирлө ёнене вәхәтра сиплемелле. Кунта антибиотиксемпе те уса куращө, анчах вөсәне питө нумай. Кашниех мастит пусаракан бактериө пөтереймест. Төрөс сиплев валли таса банкәна сунә сөте анализ валли ветеринар лабораторине памалла. Төрөслөв пөтөмлөтөвө-семпе сырса панә кирлө эмелпе инструкциө пәхәна сиплемелле.

Маститран сыхланса төлөшпе сума лармассерен ёне силлине ашә шыва сумалла, таса алшәллипе шәлса типөтмелле, массаж тумалла, силөне ятарлө крем сөрсө сөмөсөтмелле. Сапла тусан сөт те вәйләрах анать.

Суса пөтернө хысшән чөчө пөсөсенче сөт тумламө юлать. Сак вәхәтра сөт каналө 30 минутран пусласа 2 сөхөт таран уса пулать. Саванпа сөт тумламөнчи тата выльах үтөнчи микробсем силө ашөне лекме пултаращө. Саванпа силлене ятарлө кремсем («Зорька» т. ыт. те) сөрмелле.

Силле шәлмалли алшәлипе сөт сунә сөрте уса куракан хатөрсене пёр процентлө хлорамин растворөпе сүсах тарасси синчен те манмалла мар.

Г. КИРИЛЛОВА, ветврач.

Хёл валли

Йүсөтнө пан улми

Хёл хыраме высә төнөрен сав вәхәта төплөн хатөренессине ял сынни самантләха та аләран ямасть. Йүсөтнө пан улми пирки сәмах пуслар-ха. Сакна валли сирөп, вәтам виселлө, сиенленмен сёмөсөне илмелле. Татнә хысшән вөсене каштах вырттармалла. Сүллахи сортсем йүсөтмөшкөн кайманран паян хөле валли тесе татса хунә пан улмисем йүсөтме шәпах меллө сёмөсөсем.

Пан улмисене йүсөтме тулө е ыраш уләмө кирлө пулать. Вёл пан улмине тутә кёртөт, лайах шәршәллә тәвать, хитре төс кёртөт. Кашни 50 кг пан улми пусне 2 кг уләм сителөклө. Малтан айна вөри шыва пөсөртмелле. Пичке пахаләхөнчен те пан улми тути нумай килет. Юман пичке пулсан аванрах. Айна 2 процентлө сода шывөпе сумалла, вөри шыва вөрилөмелле. Унан төпне, айккисене уләм сармалла та пан улмисене сийөн-сийөн хумалла. Юлашкинчен сиелтен уләм, таса татәк, йывәр япалапа пусәрәнтәрнә йвас хумалла.

10 кг пан улми пусне 5 л вөрөтөсе сивөтнө шыв, 70-80 грамм тәвар, 150-200 грамм сахәр пусөкө ямалла.

Пан улми тутине лайахрах тәвас тесен тутә кёртмелли сёмөсөсем (сельдерей, пастернак, хура хурлахан сүлси) тата пыл хушма юрать.

А. ЯКОВЛЕВ, агроном.

Купәста йүсөтер-ха

Кәсал пирён пахчара купәста айна пулчө. Халө вара шәпах айна йүсөтме вәхәт ситрө. Саванпа та эпө сирө купәстана хам өплөрех йүсөтнө синчен каласа парасшән. Эсир те сакан пек туса пәхма пултаращө.

Купәстана йүсөтме каярах пулакан сортсем питө аван каясщө. Айна валли купәста пусөсөне чи малтан сёмөс сүлсәсенчен касса тасататәп, сивө шыва саватәп. Турама меллөрех пултәр тесе купәста пусне темиөс пая касатәп. Туранә хысшән кастроле, витрене е пысак кантәк савәтсене тултаращө. Анчах та алюмин хатөрпе пачах та уса курмащө. Енчен те эсир кишөр теркәласа яратәр пулсан, купәста хайөн төсөне сүхатмө тата айна көрөн төс көрө.

10 кг туранә купәста сине 250 г тәвар тата 300 г кишөр хушмалла. Эпө хаш чухне йүсөкөн купәста сине шур сырли е брусника яратәп. Хатөр купәстана тукмакпа пусәрәнтәрәтәп. Енчен те сөткен нумайланса кайрө пулсан, айна тәкатәп. Купәста тултәрнә хатөр сине таса пусма, ун сине вара саврака йывас йвас хуратәп. Ывас вырәнне фаянс турилкөпе те уса курма пулать. Саксем сине йывәр пускәч кирлө. Анчах та пәхәр, тимөр йышши хатөрсем хурмалла мар.

Купәстана йүсөме 15-22 градус ашә кирлө. Йүсүсине вара асархасых тәмалла, мөншөн тесен купәста шывө кәпәкланса тәкәнса ларма пултарать. Саванпа та купәста сине хунә япаласене илмелле те купәста тултәрнә хатөр төпне ситиченех шөвөр сөсөпе тирмелле. Купәста йүсө ситнө хысшән айна сивө сөре лартмалла, пусәрәнтәрмалла.

Саван пекех купәста йүсөтнө сөре (10 кг купәста, 500 г кишөр, 25 сүлсә, 250 г тәвар) лавр сүлси хушма пулать. Е тата маринадланә кәмпа хушсан аван. Сакан пек тумә 10 кг купәста, 300 г кишөр, 160 г тәвар, 900 г маринадланә кәмпа кирлө. Йүсө ситнө купәста сине кәмпа хушмалла та кантәк савәтсене хупмалла. Эсир те сапла туса пәхма пултаращө. Апачө тутлө пултәр! Хисеплө вулакансем, хавәр уса куракан канашсене те сырса пөлтөрөр.

Н. ИВАНОВА, пахчащә.

